

Axiomathes 18, 2(2008)¹

Projekt FAST rezultat je nastojanja Kongresne knjižnice da se postojeći predmetni sustav, LCSH, prilagodi potrebama sadržajne obrade u metapodacima. Cilj je projekta razviti shemu predmetnih odrednica koje se temelje na LCSH, najraširenijem općem kontroliranom rječniku predmetnih odrednica, koje će biti prikladne za sadržajnu obradu u metapodacima, a sustav će se moći lako koristiti, razumjeti i održavati, pri čemu se nastoji zadržati bogatstvo LCSH rječnika (moguća je konverzija LCSH jedinica u FAST jedinice), a smanjiti potreba za novim odrednicama. Stoga se, u prvoj fazi projekta, LCSH predmetne odrednice razlažu u fasetu teme, mjesta, vremena i jezika i izgrađuje se normativna datoteka FAST predmetnih odrednica. FAST je poslijekoordinirani fasetni rječnik za online okruženje, a metapodaci za predmetnu analizu mrežnih izvora spoj su ključnih riječi i kontroliranoga rječnika. Uspostava sustava FAST slijedi suvremene trendove u predmetnoj obradi koji su uzrokovani rastom mreže i koji nužno izazivaju promjene u sustavima bibliografske kontrole.²

Tematski broj časopisa *Axiomathes*³ objavljen u lipnju 2008., bavi se fasetnom analizom sadržaja – fasetnom klasifikacijom – kroz deset radova priznatih stručnjaka za područje sadržajne analize dokumenata. Fasetna analiza u središtu je pozornosti teoretičara sadržajne analize. Opći klasifikacijski sustavi, na primjer Univerzalna decimalna klasifikacija, restrukturiraju se prema načelima fasetne analize ili se grade novi predmetni sustavi, na primjer FAST: Faceted Application of Subject Terminology (kontrolirani rječnici koji se temelje na fasetnom pristupu sadržajnoj obradi kategoriziranjem odrednica prema njihovoj funkciji). U časopisu su zastupljeni radovi kako slijedi.

C. Gnoli u članku *Facets-a fruitful notion in many domains* piše o povijesti fasetne analize čijim se začetnikom smatra S. R. Ranganathan (1925.) po čijoj se zamisli predmet dokumenta može izraziti analizom predmeta prema fasetama, svaka se faseta prevodi u zasebnu oznaku, a te se oznake ponovo okupljaju prema standardnom redosljedju navođenja njihovih kategorija. To je analitičko sintetički postupak i smatra se alternativom enumerativnim sustavima u kojima svaki predmet treba biti naveden u tablicama koje zbog toga postaju preopsežne (na primjer, Library of Congress Classification ima 42 tiskana sveska!). Fasetna je teorija uključena u bibliografske klasifikacije. Primjenu Ranganathanove zamisli provela je Classification Research group – CRG i to za specijalne knjižnice i dokumentacijske službe uz povećanje broja fundamentalnih kategorija. S područja bibliografske klasifikacije fasetna se teorija proširila na područje kontroliranih rječnika – tezaurusa i na popise predmetnih odrednica. Rad na rječničkim sustavima doveo je do stvaranja sustava za indeksiranje POPSI koji je *classaurus* tj. sustav koji ima ulogu klasifikacije i tezau-

¹ Potpuni tekstovi članaka dostupni su na www.springerlink.com [citirano: 2008-05-26]

² Više podataka o sustavu dostupno je na: <http://fast.oclc.org> ili <http://www.oclc.org/research/projects/fast/>.

³ Časopis *Axiomathes* izdaje Springer, ISSN je 1122-1151 (za tiskani oblik) i 1572-8390 (za elektronički oblik), a urednik je C. Gnoli.

rusa; godine 1985. razmotrena je primjena ovoga sustava u online okruženju. Englesku školu rječničkih fasetnih sustava predstavlja D. Austin i njegov sustav PRECIS razvijen sredinom 1980-tih godina, kasnije razvijan u Italiji. Interpretacije fasete danas su općenitije i slobodnije od onih izvorno postavljenih jer one danas ne koriste fundamentalne kategorije, redosljed navođenja niti oznake. Na to je vjerojatno utjecala “lakoća” kojom je fasetna teorija prihvaćena u Sjevernoj Americi – u projektu Faceted Application of Subject Terminology – FAST Kongresne knjižnice, na primjer, ono što se smatra fasetama nazvano je tema, mjesto i vrijeme.

C. Beghtol u svom članku *From the universe of knowledge to the universe of concepts – the structural revolution in classification for information retrieval* tvrdi da je tijekom 20. stoljeća teorija bibliografske klasifikacije prošla strukturalnu revoluciju. Prvi moderni klasifikacijski sustavi bili su sustavi od “vrha prema dnu” koji su započinjali znanjem općenito i dijelili to znanje u podskupine. Po Ranganathanovom otkriću fasetne klasifikacije, klasifikacijski sustavi su kretali od “dna prema vrhu” tj. započinjali su pojmovima i išli prema većim fasetnim skupinama. U radu se govori i o W. C. B. Sayersu, koji je snažno utjecao i na Ranganathana i na članove Classification Research Group – CRG čiji je učitelj bio, i njegovom djelu *The moment of classification for librarians and bibliographers*. Rad donosi usporedbu Sayersova djela *Canons of classification* (1915.-1916.) i djela J. Millsa *A modern outline of library classification* (1960.) čime se želi pokazati brzina kojom jedna klasifikacijska struktura preuzima drugu.

U radu *Faceted classification for the web* **B. Vickery** opisuje prirodu fasetne klasifikacije i njezine primjene u pretraživanju dokumenata. Prikazane su vrste fasete i raspravljani postupci za identifikaciju fasete u polju predmeta, gdje se fasete okupljaju s pojedinim predmetnim terminima, te pretraživanje stručnoga kazala koje je rezultat toga okupljanja, s posebnim osvrtom na pretraživanje interneta. Autorica **I. Dahlberg** u radu *The Information Coding Classification (ICC): a modern, theory-based fully-faceted, universal system of knowledge fields* piše o klasifikaciji razvijenoj 1970-ih godina, a objavljenoj 1982. godine, čiju teorijsku osnovu čini teorija integrativnih stupnjeva (razlikovanje između kategorija oblika i postojanja), primjena teorije sustava i uključivanje teorije pojma pri čemu se razlikuju četiri vrste odnosa koji se temelje na vrstama karakteristika. Navedene su posebne skupine predmeta na svakoj od devet razina klasifikacije. Smatra se da bi ovaj sustav mogao biti temelj za povezivanje šest općih klasifikacijskih sustava koji se danas koriste. U članku *Categories and facets in Integrative Levels* **C. Gnoli** govori o fasetnoj analizi koja je izvorno nastala u okviru knjižnične znanosti, ali se njezina načela mogu primijeniti i na druga znanstvena područja: na primjer filozofiju, psihologiju, lingvistiku, računalnu znanost. Autor tvrdi da se fasete i opće kategorije koje se koriste u bibliografskoj klasifikaciji temelje na disciplinarnoj organizaciji znanja. Bibliografske kategorije razmatraju se u svjetlu teorije razina: neke su kategorije opće, dok se druge javljaju na pojedinoj razini (fasete razine) koje su realizacija opće kategorije u specifičnom kontekstu razine. U osnovi projekta *Integrative Level Classification*, kategorije i fasete izražene su

znamenaka, a u mrežnom sučelju prikazane su pomoću boja. **V. Broughton** u radu *A faceted classification as the basis of a faceted terminology: conversion of a classified structure to thesaurus format in the Bliss Bibliographic Classification, 2nd ed.* tvrdi da je fasetna analiza ustanovljena metodologija za izgradnju klasifikacijskih sustava i sustava predmetnoga označivanja, a ne tako strogo primjenjuje se na tezaurus. Proces izrade tezaurusa temeljem tablica 2. izdanja Blissove bibliografske klasifikacije pokazuje način na koji se upravlja pojmovnim odnosima u dvije vrste jezika za pretraživanje. Razmatra se i rječnička kontrola, koja je manje prisutna u klasifikaciji nego u tezaurusu. Fasetna analiza može dati zadovoljavajuću osnovu za strukturiranje pomagala za organizaciju znanja. **D. Tuddhoe** i **C. Binding** u članku *Faceted thesauri* opisuju osnovne elemente fasetnog tezaurusa, s primjerima, a raspravljaju o ulozi ovih tezaurusa u prebiranju i pretraživanju. Fasetni se tezaurusi razlikuju od fasetnih klasifikacijskih shema, iako su vrlo slični. U tekstu *Facet analysis in the development of a general controlled vocabulary* **A. Cheti** i **F. Paradisi** pišu o novom rječničkom sustavu predmetnog indeksiranja *Nuovo Soggetario* koji se koristi u talijanskim knjižnicama. U sustavu se stalno poboljšavaju struktura i odnosi i to je pravi fasetni tezaurus u kojemu je ključna fasetna analiza i to u identificiranju skupova faseta i kategorija kojima termini u tezaurusu pripadaju i davanjem sheme uloge koju mogu igrati u okviru predmetnoga lanca kao i pravila za redosljed navođenja. **U. Priss** u radu *Facet-like structure in computer science* prikazuje pojavnost fasetnih struktura u različitim disciplinama računalnih znanosti za strukturiranje hijerarhija skupine. U glavnom se svom dijelu rad bavi matematičkim modelom faseta i hijerarhijama skupina općenito te grafičkim prikazom fasetnih sustava koji se temelje na tom modelu. **A. Slavić** u članku *Faceted classification: management and use* raspravlja o pitanjima povezanim s upotrebom fasetnih klasifikacija u online okruženju. Autorica tvrdi da sustavi za organizaciju znanja mogu biti u potpunosti iskorišteni u informacijskom pretraživanju samo ako su prikladni za računalnu obradu. Dosadašnje iskustvo u automatizaciji klasifikacijskih sustava može se koristiti da bi se ubrzala i olakšala konverzija postojećih fasetnih sustava-shema ili stvaranje i održavanje upravljačkih sustava za nove sustave. Autorica sugerira da je moguće složiti se o skupu funkcionalnih zahtjeva za podržavanje fasetnih klasifikacija online koje su jednako relevantne za održavanje klasifikacija u normativnoj datoteci. Skup zahtjeva za analitičko sintetičke klasifikacije može unaprijediti standarde za korištenje i razmjenu sustava za organizaciju znanja.

Završno, zašto se predlaže "listanje" ovoga (broja) časopisa? U njemu objavljeni članci mogu i hrvatskim knjižničarima dati uvid u suvremeno promišljanje, ali i praksu knjižničarstva na polju sadržajne analize, koja se sve češće i u svome rječničkome dijelu u prirodnome jeziku izvodi i/ili snažno oslanja na klasifikacijske jezike u uporabi, a postojeći se predmetni sustavi višedesetljetne tradicije kreću u istome smjeru predmetnoga indeksiranja, podržani izgradnjom i održavanjem normativnih datoteka koje su ovom zahtjevnom radu osnova koja se podrazumijeva.

Jelica Leščić